

Pojednání o překladech

(Na pomoc překladatelům standardizační dokumentace)

Cílem terminologie je ujednotit chápání a používání pojmů. Jedním ze způsobů jak toho dosáhnout, jsou překlady standardizačních dokumentů. Jde o činnost velmi důležitou, která přiblíží obsah problematiky širokému okruhu uživatelů. Následující článek obsahuje pojednání o zkušenostech z posuzování překladů standardizační dokumentace, uvádí některé negativní příklady a možnou metodiku práce překladatele.

* * *

V nedávné době, asi tak za posledních šest měsíců, se překládání standardizačních dokumentů stalo téměř hitem. Objevila se spousta přeložených dokumentů (STANAG a AP). Vždyť vidina poměrně značného množství peněz za poměrně snadnou práci je jistě lákavá pro všechny, kteří se o tom doslechnou. Ano, zdá se být velmi snadné přeložit z cizího jazyka jednu stránku a za tuto práci obdržet 240,- Kč.

Po počátečním nadšení však pro mnohé přišla studená sprcha. Většina překladů byla zpracovatelům vrácena jako nevyhovující s úkolem přepracovat je. Není se čemu divit. Ten, kdo vyplácí peníze za práci, se obvykle přesvědčí, zda je práce vykonána dobře, správně, zda jsou dodržena kritéria, která si stanovil. Většina překladatelů tuto skutečnost nepochopila.

V roce 2000 byla Národním úřadem pro vyzbrojování vydána „Metodika pro zabezpečení analýz, překladů, tvorby standardizačních dokumentů, stanovisek, posudků a jejich finanční zabezpečení“, čj. 2217/200-1419. Později následovaly „Upřesňující pokyny“ k uvedenému Metodice, kde byly předtištěny tři stránky, které se v překladech STANAG uvádějí jednotně (a nejsou placeny). Nová Metodika byla vydána v roce 2001.

Rozhodne-li se kdokoliv, že přeloží nějaký STANAG nebo AP, musí se řídit uvedenou „Metodikou“. Uvedu svůj názor na situaci v této oblasti. Je mnoho lidí, kteří mají „STANAG“ (složili úspěšně zkoušku). Je mnohem méně lidí, kteří cizí jazyk skutečně znají. Je mnoho lidí, kteří cizí jazyk znají, snadno se domluví, píšou či čtou, ale je málo lidí, kteří umějí překládat. Moje pojednání se v podstatě týká pouze angličtiny, protože u nás se v podstatě žádný jiný cizí jazyk neuznává. Pokud někdo má druhý domov v Bruselu a STANAG vysokého stupně, neznamená to ještě, že je předurčen pro překládání. V této oblasti potřebuje i další znalosti. Na první místo stavím mateřský jazyk. Pak následuje to další (cizí jazyk a odbornost). Vždyť nejvíce problémů při posuzování překladů je odpovídající vyjádření v češtině. Laicky to lze vyjádřit asi tak, aby překlad byl čtivý a srozumitelný. Ovšem všechno musí být ve vyváženém stavu.

Nedostatky v překladech standardizačních dokumentů byly vyjádřeny v připomínkách. Ty byly dvojího druhu:

1. Zásadní. Jejich nesplnění představuje odmítnutí překladu a jeho vrácení k přepracování. Jde o tyto připomínky:

- nesplnění povinností stanovených Metodikou (stupeň utajení v originále, vynechané části textu, vynechané nebo nepřeložené obrázky a schémata a další),
- překlady názvů STANAG, AP nesouhlasí s překlady v AAP-4, český překlad,
- překlad zkratk nesouhlasí s překladem v AAP-15, český překlad,
- při zařazení slovníku zkratk není soulad mezi překlady zkratk ve slovníku a v textu,
- nesouhlasí názvy kapitol, článků v Obsahu s názvy v textu,
- větší množství překlepů a pravopisných chyb.

2. Ostatní. Tyto připomínky byly obvykle v textu vyznačeny čarou, kroužkem nebo jinak obyčejnou tužkou. Mají přimět překladatele, aby se na text znovu podíval. Pokud uzná připomínky za odpovídající, text změní. Pokud vlastní překlad považuje za správný, připomínky odmítne. Při posuzování bylo záměrem nezasahovat do odborné problematiky, tam má hlavní slovo zpracovatel. Tyto připomínky nebyly důvodem pro vrácení překladu k přepracování. Některé konkrétní údaje:

- Ve značné míře používaná cizí slova.
- Označování doslovný překlad, kdy česká slova byla řazena ve stejném pořadí jako anglická.
- Interpunkční znaménka vkládána přesně podle originálu, aniž by se brala v úvahu čeština.
- Formulace vět neodpovídala českému slohu, byla až nesrozumitelná.
- Neujasněný překlad pojmů: are to be, will be, shall be a další. Často se používal překlad „bude“ - tento překlad není přesný a nevystihuje podstatu problému.
- Překlad slova „national“. Téměř vše se překládá jako národní. Kdo je členem NATO - státy nebo národy?
- Jak používat slovo vyspělý. Jsou vyspělí lidé nebo technika. Pracujeme s vyspělými lopatami?
- Zase slovo support. Zná se jen podpora. Např. cvičení podporované počítači. Stejně tak by mohla být práce na zahrádce podporovaná hráběmi?
- Máme také slova významný a důležitý. Bude terén významný nebo důležitý. A co terminologie - budou vojenské pojmy důležité, nebo významné?

To byl jen takový krátký nástin problémů, které se při překladech vyskytují a nemáme pro ně odpovídající řešení.

Všechny překlady jsou umístěny v úložně standardizační dokumentace a jsou poskytovány na vyžádání uživatelům. Pracovníci OOS budou nadále provádět pečlivou kontrolu vykonané práce, aby se nemuseli stydět, když budou překlady zasílat uživatelům.

Kdo nic nedělá, nic nezkazí. Kdo se snaží něco vytvořit, dopustí se chyb, přehmatů, nesprávností, které jistě nejsou záměrné. Pro zpestření některé ukáží:

- Jak asi vypadá „dokument podepřený směnicí“?
- „Nouzové označení na letadlech“ - to by mělo být označení, kde jsou umístěny prostředky pro případ nouze. Tedy ne laické, dočasné označení výpomocnými prostředky.
- Budeme rozumět tomu, co to je „Předslov“? Lepší slovo je Předmluva.
- Budou „dokumenty příbuzné“? Má STANAG nějaké strýce nebo sestřence? Příbuzenské vztahy se používají spíše u lidí.
- Lahodí oku a sluchu vyjádření „jeden jednotlivec“?

- Co to asi je „vzdušný operační plán“? Třeba plán činnosti letectva?
- Bude směrnice pro činnost vojsk „státní dokument“?
- „Akční stát“ - překladatel tím chtěl vyjádřit stát, na jehož území probíhá nějaká činnost.
- Vyjádření „fidel akce“ přísluší civilním institucím. Na vojně se obvykle velí.
- „Namazací olej“ bude něco zvláštního? Ne, jde jen o jiný název běžného oleje.
- „Doprava zbraní na cíl.“ To asi znamená, že nabijí pistoli a hodím ji po útočnickovi. Civilní překladatel v tomto případě vůbec nerozeznává vojenské pojmy jako jsou zbraň, munice, střela, nábojnice. Pro takového odborníka je všechno stejné.

Ve vojenské angličtině existuje řada pojmů, ke kterým nemáme ve vojenské češtině odpovídající vyjádření. Pak nastává velký problém, co s tím. Tady se ukazuje, že nám moc a moc chybí vojenský terminologický slovník i zahozené a neobnovené názvoslovné normy.

Jako posuzovatel překladů postupuji následovně:

① Posoudím stanovené tři stránky, zda jsou podle Upřesňujících pokynů k Metodice. Najdu-li nesrovnalosti, dokument považuji za špatný a doporučím ho k přepracování. Přesto pokračuji dále.

② Porovnáím názvy STANAG-AP, souvisejících dokumentů, případně slovníky s AAP-4, AAP-6, AAP-15.

③ Dále pročítám překlad. Pokud nějakou část nepochopím nebo mám pochybnost o správnosti, porovnáím ji s originálem. Všimám si skladby věty, umístění interpunkčních znamének, samostatných slov na konci řádku, úpravy textu. Když je zařazen slovník (definice nebo zkratky), porovnáím definice a zkratky použité v textu s těmi, co jsou ve slovníku. Zatím nedokáži pochopit, proč v mnoha případech nejsou stejné. Po analýze zkušeností z překladů, které jsem prohlížel, jsem si pro sebe navrhl postup nebo metodiku, jak by mohl překladatel postupovat.

Postup práce překladatele si můžeme rozložit do šesti následujících kroků:

1. Překladatel se *rozhodne* přeložit standardizační dokument, který si vybral. Pečlivě prostuduje Metodiku pro překlady, připraví si standardizované stránky z Upřesňujících pokynů, slovníky (kapesní slovníky nejsou dostačující), psací potřeby a další materiál.

2. *Zahájí překlad.* Nejprve je nutné posoudit název STANAG-AP a dalších souvisejících dokumentů s názvy uvedenými v AAP-4, AAP-6, AAP-15 (všechny jsou schválené české překlady). Nesoulad názvů je předmětem kritiky a nesouhlasu s překladem ze strany posuzovatele. Pokud má překladatel výhrady k názvům STANAG-AP, zašle je písemně s návrhy na řešení. Prvotní překlad je základní, neupravený, poskytuje představu o obsahu dokumentu.

3. Překladatel má nyní představu, o čem dokument pojednává a přistoupí k *úpravě* zhotoveného překladu. Přeformuluje věty a odstavce na českou skladbu a sloh, začlení vojenské pojmy tam, kde je to potřebné. Současně používá českou gramatiku a požadavky češtiny.

4. Měla by následovat *kontrola* překladu. Může to být spolupracovník nebo jiná osoba, ochotná ke spolupráci. Přípomínky nezúčastněné osoby jsou velmi důležité,

protože poukází na nedostatky, kterých si zpracovatel již nevšimne, případně ukáže na problémy tam, kde sám překlad nepochopí. Do procesu zpracování překladu by měl vstoupit správce standardizačního oboru, jako odborný garant. Tato fáze je velmi důležitá.

5. Překladatel provede *opravy* a vytiskne verzi překladu pro posouzení orgánem OOS/HÚOSKSOJ MO.

6. Předání překladu orgánu OOS.

Následuje verdikt ANO-NE. Překladatel se řídí připomínkami, tyto případně zapracuje a opravený dokument vrátí orgánu OOS.

Je vhodné, aby přeložený dokument nebyl vázaný. Ukládá se do knihovny, kde je k dispozici všem oprávněným zájemcům. Poskytují se kopie, proto jsou vhodnější volné listy.

Cílem tohoto článku není odrazovat od provádění překladů standardizační dokumentace. Naopak, ovšem překládání je odpovědná a nesmírně náročná práce a vyžaduje osobní odpovědnost a přesnost.

S překlady jsou spojeny některé administrativní záležitosti. V březnu 2001 byl vydán 1. doplněk k Metodice (provádění překladů.), který řeší úpravu finančního ohodnocení za kvalitní pořízení **normostránky**. Uvádí se v něm následující:

- Překlady mohou provádět i fyzické osoby, které jsou OSVČ (osoby samostatně výdělečně činné) nebo právnické osoby mimo rezort MO. Odměna za kvalitní pořízení normostránky nesmí přesáhnout částku 320,- Kč.
- U příspěvkových organizací v působnosti rezortu MO, které od 1. 1. 2001 hospodaří pouze s prostředky získanými v rámci finančních vztahů stanovených zřizovatelem (zákon č. 218/2000 Sb.) nesmí odměna rovněž přesáhnout 320,- Kč.
- U VZP, občanských zaměstnanců vojenské správy a fyzických osob mimo rezort MO, které nejsou OSVČ nesmí odměna přesáhnout 240,- Kč. Ve výjimečných případech, po odsouhlasení ředitelem OOS je možné proplatit příplatek ve výši maximálně 20 % základní sazby za jednu normostranu.

* * *

Překladatelé, nezapomeňte, že po vlastním rozhodnutí o překladu musíte nejprve zaslat požadavek na provedení překladu (aby nedošlo ke zdvojování nebo k překladům již přeložených dokumentů), dále je nutno mít sepsanu Dohodu o pracovní činnosti (o provedení práce) a po ukončení zpracovat Protokol o splnění smlouvy. Všechny dokumenty jsou formalizovány a je potřebné je přesně vyplňovat.